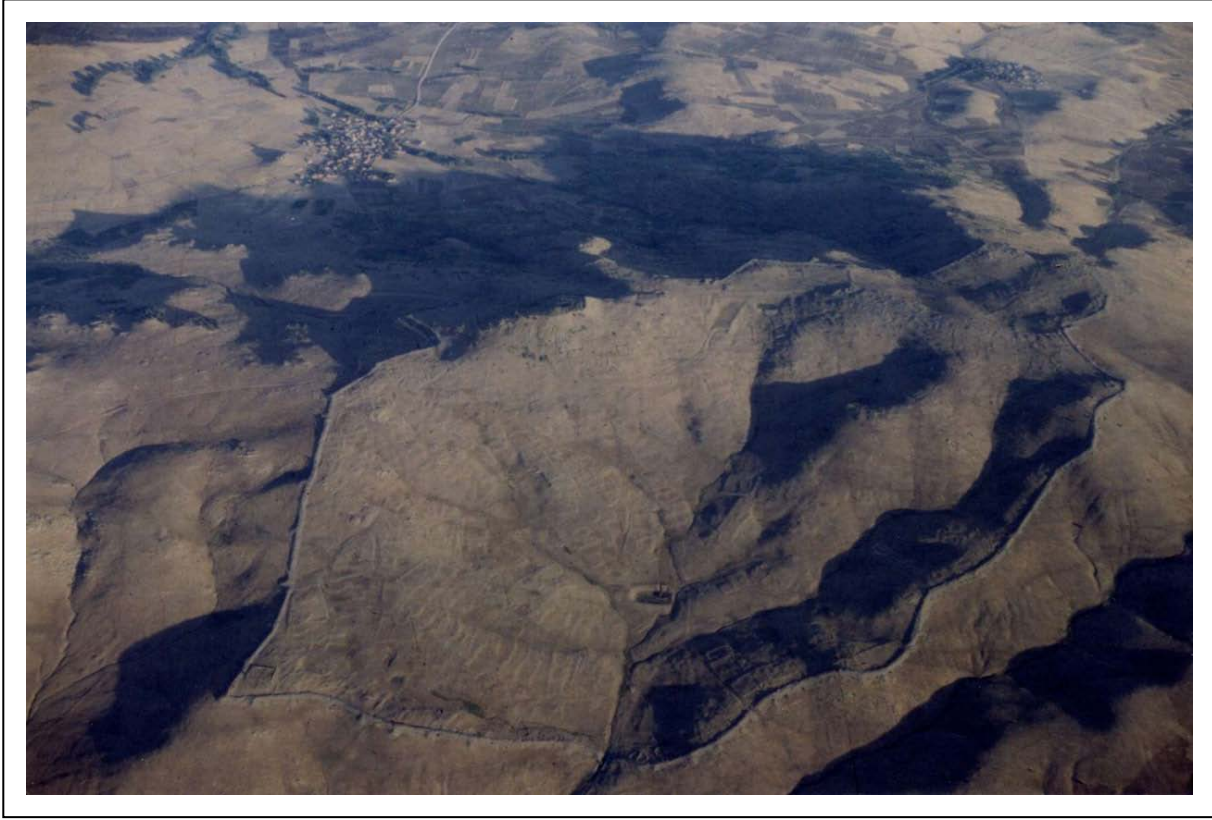
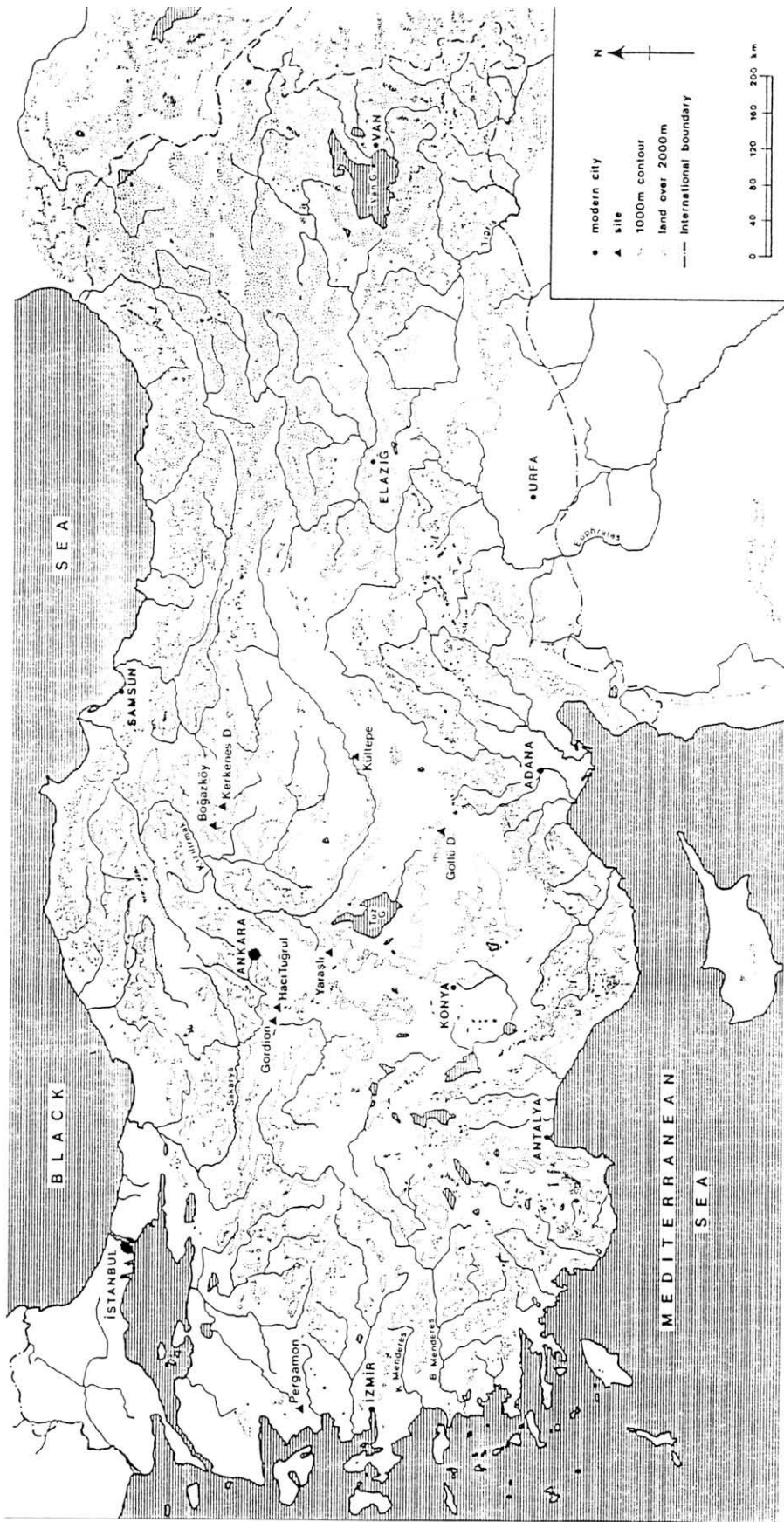

KERKENES DAĞI TEPESİNDEKİ DEMİR ÇAĞI YERLEŞİMİNDE YÜZEY ARAŞTIRMASI

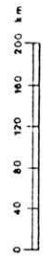

1993 YILI ÇALIŞMA RAPORU

G. D. SUMMERS

- modern city
- ▲ site
- - - 1000m contour
- land over 2000m
- International boundary

Yozgat-Sorgun karayolundan Kerkenes Dağının görünüşü. Tepe üzerinde Bizans dönemine tarihlenen kale yer alır. Demir Çağa tarihlenen şehir duvarı sol altta görülebilmekte ve sağa doğru ufuk çizgisinde izlenebilmektedir.

KONUM

Kerkenes Dağı Yozgat ili, Sorgun ilçesi sınırları içerisinde (bkz. harita) ana yolun hemen güneyindeki alçak dağın (yak. 1500 m) tepesinde yer almaktadır. Doğudan batıya uzanan ana yola ve Kapadokya ovasının kuzey ucuna hakim bir noktada bulunur. Yozgat'ın yaklaşık 30 km doğusunda, Alışar Höyüğü ise 25 km batısındadır.

ÇALIŞMAYA KATILANLAR

Çalışma 01 Ağustos- 30 Eylül 1993 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ekip Geoffrey Summers (başkan), Françoise Summers (mimar), Richard Bayliss (topograf), Tuğrul Çakar (fotoğrafçı), Yiğit Adam, Ayça Akın, Ebru Aksoy ve Ömür Harmanşah (ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencileri), Cem Berkinen, Yasemin İlseven ve Nahide Aydın (Bilkent Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğrencileri), Buket Can (Hacettepe Üniversitesi öğrencisi), Lewis Somers, Sean Moore ve Meliha Doğan'dan (GEOSCAN) meydana gelmiştir. Yozgat Valisi Sayın Ertuğrul Ersoy'a, Sorgun Kaymakamı Sayın Necmi Kurt'a ve Şahmuratlı köyü muhtarı Sayın Osman Muratdağı'na misafirperverlikleri ve değerli yardımları için çok teşekkür ederiz. Tüm Yozgat Müzesi personeline ve özellikle Müdür Sayın Musa Özcan'a ve yardımcısı Yusuf Demirci'ye çalışmanın her aşamasında gösterdikleri ilgi ve yardımlar için en içten teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz. Şahmuratlı Köyü sakinleri ise, bizlere Anadolu insanının meşhur misafirperverliğini bir kez daha kanıtladılar.

1993 sezonu Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün himayelerinde gerçekleşmiş olup, maddi destek Leverhulme Trust, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü ve British Academy tarafından sağlanmıştır. Ayrıca çok şanslıyız ki, İngiltere Büyükelçisi Sayın John Goulden, İngiltere Büyükelçiliği İdari Bölümü, Sayın Seza Kirişçioğlu ve ekibi (Sokkia-Seza Ltd), ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (fotoğrafçılık ve teknik konular) başta olmak üzere birçok kişi ve kurumdan değerli yardımlar aldık.

Bu çalışmaya destek sağlayan ve akademik konularda bizi bilgilendiren meslektaşlarımız Dr. Dominique Collon ve Dr. John Curtis'a (British Museum), Bay Warren Eastwood'a (Swansea University), Prof. Ayhan Erler'e (ODTÜ), Dr. David French'e (Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü), Prof. David Hawkins'a (SOAS), Prof. Tahsin Özgüç'e (Ankara), Dr. Tony Wilkinson'a (Chigaco) ve Prof. Henry T. Wright'a (Michigan) burada teşekkür etmek isteriz. Çalışma sırasında bir çok ziyaretçimiz oldu. Hepsini ağırlamaktan büyük gurur duyduk. Bu ziyaretçiler arasında Boğazkale'den Dr. Peter Neve ve ekibini, Alışar'dan Dr. Ron Gurney ve ekibini ve Göllü Dağ'dan Prof. Wulf Schirmer ve ekibini sayabiliriz.

Ayrıca, bu çalışmayı gerçekleştirebilmemizi sağlayan Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Prof. Dr. Engin Özgen'e, Sayın Osman Özbek'e ve Sayın Levent Vardar'a teşekkür elmeyi bir borç biliriz. Bakanlık temsilcimiz Konya Müzesinden Sayın Kazım Mertek idi. Çalışmanın bu kadar başarılı olmasında çok büyük payı olan Kazım Mertek'e en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Son olarak, çalışmamıza katkıda bulunan bir diğer İngiliz kuruluşuna, Kapadokya Robinson Lodge Balon Takımı'na yerleşim üzerinde yaptıkları başarılı uçuş için teşekkür etmek isteriz. Uçuşun başarısı bu rapor ile kanıtlanmaktadır.

AMAÇLAR

Başlıca iki amacımız vardı. İlki Kerkenes Dağında yer alan antik yerleşim ve bağlantılı yapıların detaylarıyla kayıtlara geçirilmesi idi. İkinci amaç ise, bu antik yerleşimin daha geniş bir kapsam içinde değerlendirilmesi amacıyla çevre araştırması yapmaktı.

Her iki amaç da başarıyla gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEMLER

Araştırma aşağıdaki şu yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir:

- (1) İple bağlı balon ile fotoğraf çekimi,
- (2) Sıcak hava balonu ile fotoğraf çekimi,
- (3) Plan çıkarma,
- (4) Jeofizik araştırma,
- (5) Arazi yürüyüşü,
- (6) Çevre Araştırması.

Magnetometre'den verileri alıp, sonuçları yerleşimde basan Dr. Lewis Somers.

İpe Bağlı Balonla Fotoğraf Çekimi

Yerleşimden yaklaşık 60-300 metre yükseklikte uçurulan Helium gazlı bir keşif balonuna yüklenen uzaktan kumandalı bir kamera ile yerleşimin üst üste gelen bir seri fotoğrafı çekilmiştir. Çok yakın çevredeki birkaç yerleşim de aynı şekilde fotoğraflanmıştır. Bu yerleşimler birkaç adet mezar olarak kullanılmış küçük höyükten (tümülüs), Göz Baba yapı kompleksinden ve köyün kenarındaki küçük bir Erken Bronz Çağ yerleşiminden oluşmaktadır. Bu çekimler için siyah beyaz ve renkli film, renkli slayt ve bir kaset infra red film de deneme amacıyla kullanılmıştır.

Helium gazlı keşif balonu

Sıcak Hava Balonuyla Fotoğraf Çekimi

Önemli problemlerimizden biri, Helium gazlı keşif balonu ile alçaktan çekilmiş yüzlerce fotoğrafın doğru şekilde bir araya getirilmesidir. Bu probleme çözüm, Prof. Wulf Schirmer'in yardımlarıyla temas kurduğumuz ve Robinson Lodge'a bağlı Kapadokya Balon ekibinin yardımsever yaklaşımlarıyla yerleşim üzerinde bir sıcak hava balonunun uçurulması olmuştur. Bu yöntem tüm yerleşimi kapsayan çok değerli fotoğrafların çekilmesini sağlamıştır.

Sıcak hava balonunun şişirilmesi

Plan Çıkarma

Güney kapısı dahil olmak üzere, yerleşimin güneyindeki oldukça geniş bir alan, yerleşimin başka noktalarında görülmeyen ilginç özellikler nedeniyle özellikle ilgimizi çekmektedir. Bu alanın Sokkia marka bir elektronik mesafe ölçer (electronic theodolite) ile planı çıkarılmıştır. Şu anda veriler değerlendirilmekte olup, kontur planının ve arazinin üç boyutlu bilgisayar planının çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu işlemlerin bahara kadar tamamlanması düşünülmektedir. Bazı tek yapıların çizimleri de yapılmıştır.

Arka planda kale ve Demir Çağ terasları ve yapıları olmak üzere Sokkia Elektronik Mesafe Ölçer görülmektedir.

Jeofizik Araştırma

Geoscan Ltd. den bir ekip, yerleşimin güney kısmında seçilmiş bir kaç alan üzerinde magnetometre ve direnç kuvveti ile çalışan bir alet yardımıyla jeofizik bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma üç amaca yönelikti: a) seviye testi yapılması ve sonuçların kullanılabilirliğinin araştırılması, b) gözle veya hava fotoğraflarıyla görülemeyen fakat toprak altında gömülü durumda yapıların veya yapı parçalarının bulunup bulunmadığının saptanması, c) belirli alanların ne amaçla kullanılmış olduklarını gösterir delillerin saptanmaya çalışılması.

Arazi çalışması sırasında elde edilmiş sonuçlar oldukça cesaret vericidir. Veriler üzerindeki çalışmalara şu anda devam edilmekte olup, Mart 1994'te tamamlanması planlanmaktadır.

Direnç kuvveti ile yapılan çalışma.

I

Magnetometre ile yapılan araştırma.

Arazi Yürüyüşü

Antik yerleşimin hemen yakın çevresindeki arazinin büyük bir kısmı yürüyerek araştırılmış ve birkaç küçük yerleşim kayıtlara geçirilmiştir. Bunlardan yalnızca iki tanesi önemli gibi gözükmemektedir i) Göz Baba, Kcrkenes dağının en yüksek noktasında yer alır. Tarihlendirilememiş büyük bir tümülüsden ve tümülüsden daha önemli özelliklere sahip, Geç Roma veya Bizans dönemlerine ait bir kuleden oluşmaktadır. Kabaca yontulmuş taşlarla harç kullanılmadan yapılmış geniş bir duvar tümülüsü çevirmekte ve yamaçtan aşağıya doğru devam ederek küçük, fakat sürekli suyu olan bir kaynağı (Göz Baba) çevirmektedir, ii) Karabaş anıt yapısı ise antik şehrin en kuzey noktasından yaklaşık 500 m aşağıda, iki ırmağın kesişme noktasına yakın bir yerde yer almaktadır. Yapının ana birimi 2.5 x 1.5 x 1 metre boyutlarında iri, kabaca şekillendirilmiş taşlarla harç kullanılmadan inşa edilmiştir. Kabaca kare olarak planlanmış olup, köşelerinde yarısı duvar içinde yarısı meydanda olan kuleler vardır. Büyük olasılıkla bir mezar veya tapınak olan bu yapının, az sayıdaki yüzey buluntularına dayanarak şehirle çağdaş olabileceğini söyleyebiliriz. Ortasında taşla çevrili ve yakın zaman önce boşaltılmış bir delik vardır. Buranın mezar olarak da kullanılmış olması olasıdır. Bu anıt yapının, daha geç döneme tarihlenen ve ilişkili yapıları olan bir Selçuklu kervansarayına veya müstemilat yapılarına sahip büyük bir konağa ait olduğu tahmin edilmektedir.

Tüm bu alan üzerinde karışık bir şekilde dağılmış birçok tümülüs vardır. Bunların boyutları, yapı teknikleri ve tarihleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Ayrıca, yüksek yamaçlar, düz alanlar, yumuşak eğimli yamaçlar ve hatta antik şehrin üzeri olmak üzere birbirlerinden oldukça farklı yerlerde de bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu, çok kısa bir süre önce yağmalanmıştır. Bunlardan bazılarının fotoğrafları çekilmiştir, fakat bunların harita üzerine yerleştirilmesi çalışmaları henüz başlamamıştır.

Daha geç döneme ait kitesiyile birlikte Göz Baba Tümülüsü. Ölçek 10 metredir

Çevre Araştırması

Von der Oslen'in haritasında yer alan ve bölgede, bulunan birçok yerleşim ziyaret edilerek, yeniden kayıtlara geçirilmiştir. Belirgin özelliklere sahip az sayıda çanak çömlek parçası Yozgat Müzesine teslim edilmiştir. Yalnızca bir tek yeni yerleşim kayıtlara geçirilmiştir (Şahmuratlı köyü yakınlarında Erken Bronz Çağına ait bir höyük). Çevre köylerde bu tip bir başka yerleşimin olup olmadığını anlaşılması amacıyla köylüler arasında yapılan araştırmalar ortaya bir başka yeni yerleşim çıkarmamıştır. Ancak daha yüksek kesimlerde mevsimlik kamplar kurulduğuna dair yaygın izler vardır. Kerkenes dağının güneyinde ve doğusunda kalan araziler tamamiyle araştırılmış olup, batı ve

kuzeyinde kalan araziler ise 1994 sezonuna bırakılmıştır.

VERİLERİN İLK DEĞERLENDİRİLMESİ

Fotoğraflar

Tek yapılar, kapılar, rezervuarlar gibi detaylar dahil olmak üzere tüm antik kenti içeren fotoğraflar elde edilmiştir. Ayrıca yakın çevredeki diğer yerleşimlerin ve tümülüslerin de fotoğrafları çekilmiştir.

Plan

Elektronik bir mesafe ölçer ile şehrin güney kısmının planı çıkarılmıştır. Bu planın bilgisayarla yapılan çizimleri basılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bazı yapıların taslak planları da çıkarılmıştır.

Jeofizik Araştırma

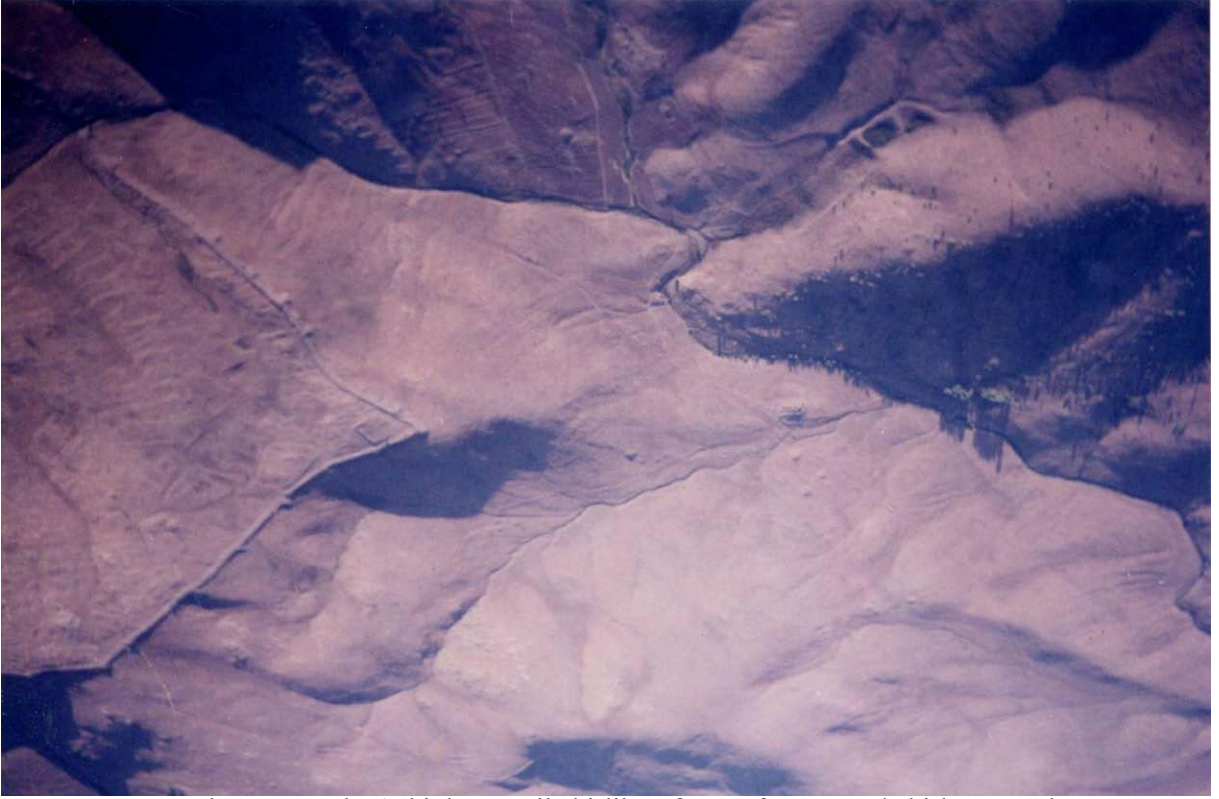
Jeofizik araştırmanın sonuçları mükemmeldir. En önemli sonuç ise, yüzeyden geniş açık teraslar olarak yorumlanan alanlarda kesinlikle hiçbir yapının bulunmadığının ortaya konmuş olmasıdır. Ayrıca bazı avluların özel amaçlarla kullanılmış olduğu da ortaya çıkarılmıştır. Sonuçlar henüz değerlendirme aşamasındadır.

GEÇİCİ SONUÇLAR

- (1) Şehir duvarı kapıları ve kuleleriyle beraber tasarlanmış olup, tek birim halinde planlanmış ve inşa edilmiştir.
- (2) Şehrin iç yapıları da, şehir duvarıyla aynı zamanda planlanmış ve inşa edilmiştir.
- (3) Yerleşim yeni kurulmakta olan bir imparatorluk şehridir.
- (4) Daha geç dönem yerleşimleri iki küçük ve önemsiz alanla sınırlıdır.
- (5) Olasılıkla ilk başta tasarlanmış olmasına karşın, şehir duvarı hiçbir zaman kerpiç üstyapıya sahip olmamıştır, iç yapıların ne kadarının tamamlanamamış olduğunun araştırılması gelecek sezonlarda çözülmesi gereken bir problem olarak durmaktadır.
- (6) Yerleşim çok kısa ömürlü olmuştur. Belki de bir nesilden daha az sürmüştür.
- (7) Herodot tarafından söz edilen ve ilk olarak Von der Osten tarafından önerilmiş olan Pteria şehri, halen yerleşim için özdeşleştirilecek en uygun şehirdir. Ancak, ne yazık ki, bu durumu ispatlayacak bir yazıt henüz bulunmamıştır.

Demir Çağ Yapıları, Kale ve Şahmuratlı Köyü'nü eğik olarak gösteren fotoğraf.

Kuzey kısım, Karabaş'taki dış yapı ile birlikte; fotoğrafin ortasında birkaç tümölüs görönmektedir.

Yerleşimin kuzeybatı kısmı; fotoğrafin ortasında Büyük Göl görölebilmektedir.

Doğu koruma duvarlarının bir kısmının keşif balonundan çekilen fotoğrafı.

Araştırma yapılan noktalar belirgin olmak üzere yakından çekilmiş bir fotoğraf.

Kuzey uç noktası.

Batı kısmı eğik gösteren bir fotoğraf.

Sıcak hava balonundan tüm yerleşimin görünüşü. Yerleşimin kuzey uç noktasından, güney sınırına kadar olan mesafe 2.5 km.dir.

Kuzey kısma ait detaylar, keşif balonundan çekilmiş. İşaretler birbirlerinden yaklaşık 100 metre

uzaklıktadırlar. Beyaz noktalar planı belli bir ölçekte yapmamıza yardımcı olacaktır.

KAZI SONRASI SÜREGELEN ÇALIŞMALAR

1993/94 kışında, araştırma sırasında çekilmiş fotoğraflar bilgisayara yüklenerek, ekranda tüm noktalarının detaylı olarak incelenmesi planlanmaktadır. Ayrıca, elektronik mesafe ölçer ile elde edilmiş sonuçlar ile jeofizik araştırmanın sonuçları da değerlendirilecektir. Tüm yerleşimin ve içindeki belirli alanların detaylı planlarının çıkarılması ancak bundan sonra mümkün olacaktır. Yerleşimin güney ucundan, çeşitli yöntemler kullanılarak elde edilmiş sonuçların bir araya getirilmesi çalışmalarının tamamlanabilmesini ümit ediyoruz. Böylece Mayıs ayındaki sempozyumda bu sonuçlardan bazılarını açıklayabiliriz.

GELECEK SEZON ÇALIŞMALARI

1994 yazında çalışmaya devam edebilmeyi ve aşağıda belirtilen amaçlardan bazılarının veya hepsinin yerine getirilebilmesini ümit ediyoruz:

- (1) Helium gazlı keşif balonunu kullanarak, antik şehir içindeki bazı tek yapıların daha fazla fotoğraflarının çekilmesi;
- (2) Elektronik mesafe ölçer kullanılarak, planlama çalışmalarına devam edilmesi;
- (3) Seçilmiş bazı alanların özellikle kullanım amaçlarının saptanması için jeofizik araştırmalara devam edilmesi;
- (4) Birikimin ne olduğunun ve derinliğinin anlaşılması için öz örneği toplanması;
- (5) Helium gazlı keşif balonu kullanılarak 5 km çapında bir alan içinde yerleşimin mümkün olduğunca çok fotoğrafının çekilmesi;
- (6) Yozgat Müzesi'ne teslim edilmek üzere Helium gazlı keşif balonu ile fotoğraf çekilmesi;
- (7) Jeofizik delillerin tanımlanabilmesi amacıyla, çok dikkatlice seçilmiş az sayıdaki noktada sondaj çalışmaları yapılması (1994 ve/veya 1995 yıllarında);
- (8) Çizimlerin ve fotoğrafların arazi üzerinde kontrol edilmesi.

YERLEŞİMİN KORUNMASI

Yerleşim, özellikle şehir duvarları, kuleleri ve girişleri taşlarının çalınması tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu iş için yakın köylerden getirilen traktörlerle, Sorgun'dan gelen kamyonlar kullanılmaktadır. Durumdan Yozgat Valiliği, Sorgun Kaymakamlığı ve Yozgat Müzesi haberdar edilmiştir. Yerleşimin çevresine gerekli uyarı levhaları konmuş ve bundan sonra olması muhtemel tahribatın önlenmesi için Şahmuratlı Köyü muhtarı ile işbirliğine gidilmiştir. Şahmuratlı köyünde yerleşime uzanan mevcut yol üzerinde yapılacak geliştirme çalışmaları, her ne kadar turizm faaliyetlerini artıracaksa da, şehir duvarlarının yağmalanması tehdidini de beraberinde getirmektedir. Durum Sayın Valiye ve yetkililere açıklanmıştır. Bölgenin turizm potansiyelinin artırılması konusunda oldukça olumlu çalışmaları olan Sayın Vali, durumun kendisine anlatılmasından sonra yol çalışmalarına bir süre ara verilmesine karar vermiştir.

Şahmurallı Köyü sakinleriyle yapılan söyleşi ve slayt gösterisi.